

La vaca moguda (ALDC, VI, 1294. La vaca moguda)

L'enunciat es refereix a la 'vacca que mostra ganas d'ajuntar-se sexualment amb el toro'. La variació lèxica depèn de les següents motivacions:

1) 'recreació en la unió sexual': *va d'eixida* o *eixida* (*està* o *va eixida* 110, 118, 122, 132, 133, 139, 177-179, 184, *va a l'eixida* 167, *d'eixida* 163, *d'eisida* 154, *està* o *va eixia* 183, 186, 187, 189, 190), a partir de "campo contiguo a las puertas de un pueblo a donde sus habitantes salen a recrearse" (Martí Gadea, 1891) (*eixida*, part. de *eixir* [< llat. EXĪRE], mantingut en val. i ross., però substituït per *sortir* a la resta del domini); *va de vega* 80, a partir de 'fer una sortida al camp per fer-hi una menjada per divertir-se, etc.' (doc. s. XVIII) (*vega* s'ha interpretat com a castellanisme ["parte de tierra baja, llana y fértil"], adaptat semànticament al català [DCVB] o potser com a postverbal de *vagar* 'descansar plàcidament', *vaga*, amb canvi de la vocal d'àtona a tònica, com en *avançar* → *avenç*, *esgarrar* → *esguerra*, *esgarrapar* → *garrepa* [DECat], però aquí la substitució es fa [ə] > [ɛ] i no [ə] > [e], com en el cas de *vega*); *se vol encórrer* 138, *vol córrer* 175, *vol córrer-se* 162, des de *anar a córrer-la* "andar en diversiones" (Martí Gadea, 1891);

2) 'excitació de l'activitat sexual': *va moguda* o *moguda* (var. *va maguda* 70, 72, 79, per dissimilació i/o centralització de [o]; cf. Veny, 1999 c), part. de *moure* (< llat. vg. MŎVERE, amb canvi d'accent respecte al llat. cl. MOVĒRE), en el sentit de '(vacca) moguda del desig sexual', amb el der. *va somoguda* 48, 51, 54, 109, de *somoure* (< SUBMŎVERE); *va de moviment* 166 (< MOVIMENTUM); *va bona* o *bona* (< BŎNA), des de 'apte, en condicions per anar amb el brau'; *va calenta* o *calenta*, per l'ardor genèric, der. de CALĒNTEM, que va substituir *cald*, -a i va donar l'invariable *calent* (avui encara en benasquès i en toponímia, com *Font Calent*), que, amb moció de gènere, va passar després a *calent*, *calenta* (Veny, 2013 d); *va de calor* 2, 13 (pron. [kar'o] a 85), var. *va de callor* 1 (pron. call[u]),

cf. fr. *en chaleur*, it. *in calore*; *estar en amor* 177 (< AMŎREM), semblantment fr. *en ameur*, *en amour*; *va alta* o *alta* (< ALTA), referit a un desig fort d'acostament al mascle, com *se li ha de tirar al bou* 123;

3) 'atracció cap al mascle': a) "va de + mascle": *va de toro* (*toro* < TAURU), var. *va de taure* 4, 7, 9, 11, manlleu a l'oc.; *va de bou* (*bou* < BŎVE); *va de brau* 78 (*brau*, probablement del llat. vg. *BRABUS < *BABRUS < *BARBRUS < BARBĀRUS 'ferotge; salvatge', esdevenint substantiu), o, simplement, *va* 39, 70 o *ja va* 53; b) "vol + mascle": *vol toro* 36, 190, *vol el bou* 173; c) "(a)plega + mascle": (*a)plega bou* 81 ja té la condició de tenir relació sexual (*aplegar* < PLĪCĀRE × APPLĪCĀRE);

4) confusió amb *cobrir*: *se toreix* 'inclinació a ser muntada la vacca pel toro' 76, 77, de *torir* 'cobrir el brau a la vacca', der. de *toro* (per al suf. verbal, veg. *boquir* 'el boc cobrir la cabra' en el mapa 834); *vol cobrir-se* 175 (< COOPERIRE, der. de OPERIRE 'tapar'); *toridera*, manlleu a l'arag.; *va en torissons* 87, locució formada sobre un der. de *toro*, *toris*, -issa;

5) 'donar senyal d'apariament sexual': *senyala* 39, 153, var. *sinjala* 149, amb assimilació [e] > [i] per la nasal palatal; *va de lluna* 84, *està de lluna* 158, per la influència periòdica de l'astre.

Des d'una perspectiva geogràfica, tres unitats abriguen una major extensió: *va moguda*, *va eixida* i *va de toro* (i *de bou*). Aquesta ocupa gran part del Principat i del Rosselló; *va eixida* s'estén sobretot per la major part del val. i *va moguda*, per l'àrea mer. del Principat, el tort. i poblacions del val. mer., mentre que altres denominacions coneixen espais més reduïts: *va alta* es troba en punts del cat. central, *va bona*, com *va calenta*, és especialment nord-occ. i *toridera* resta arraconada a la Ribagorça.

Són mots normatius *eixida* i *alta*, des del DG₁, 1932; *moguda* i *calenta*, des del DIEC₁, 1995, com també *en zel*, que no apareix mai en els resultats.